

2. „Sokat emlegetett proklamációja” indokolt volt a sereg egységének és fegyelmének megőrzése érdekében.

3. A tavaszi csatában (1849. április 10.) legyőzte Götz tábornokot, akit foglyul is ejtett (Götz végül belehalt sérüléseibe).

4. „S ott verte meg nyáron még keményebben a muszkákat”. Itt valószínűleg a július 15-i előcsatározásokra utalt a szerző, amikor az orosz elővédet kiűzték. A megfogalmazás túlzó, hiszen egyrészt végül a nyári csatát elvesztették a magyarok (igaz, a visszavonulás sikerült), másrészt az elővéd kiűzése sem volt problémamentes.⁹

Az évente megjelenő *Váci Kalendárium* hasonlóképpen ítélte meg a *Váci Híradó* által Görgeihez kapcsolódó pontokat. Egy 1904-es kalendáriumi váci kronológia az alábbi éveket említi mint a város történetének legfontosabb XIX. századi eseményeit: 1803: a barokk korszak kiemelkedő személyiségének, Migazzi püspöknek a halála; 1838: a nagy árvíz; 1846: a vasútvonal megnyitása Pest és Vác között; 1848–49: a szabadságharc; 1849: a váci proklamáció és a váci csaták; 1887: Schuster Konstantin püspökségének kezdete; 1900: Csáky Károly Emmánuel püspökségének kezdete.¹⁰

Jól látható tehát, hogy a váci heti sajtóhoz hasonlóan a kalendárium is fokozott jelentőséget tulajdonított a Görgeihez köthető, történelmi jelentőségű váci vonatkozásoknak. A kronológiát és magát a kalendáriumot is Tragor Ignác helytörténész állította össze. Ez garantálta a szakmai hitelességet. Tragor a Görgei-kérdésben a tudományosság talaján állt és ez használt a tábornok emlékezetének Vácott. Görgei és Vác kapcsolata a lokális emlékeztörténet fontos része maradt.

Bea Csaba

A Nemzeti Lovardától a Magyar Rádió irodaépületéig

Ma új korszakot élünk, új korszakot írunk. A budapesti VIII. kerületi Józsefváros Pollack Mihály tere megújulás előtt áll. E tanulmány azt a célt tűzte ki, hogy bemutassa, milyen történelmi és térszervező erők hozták létre a Nemzeti Lovardát, a lebontása után felépített atombunkert, majd az erre az épületre tervezett irodaépületet. Másfél évszázad történelmi tényezőinek felvonultatásával szeretném felhívni a figyelmet az épületek értékeire.

Az Ybl Miklós által tervezett Nemzeti Lovarda épületét ma már nem láthatjuk, a korábban Öt pacsirta, majd Eszterházy, később Puskin utca, végül a mai Pollack Mihály téren. Elbontása után 1952-ben helyére a Magyar Rádió felépítette két emelet magas atombunkerét, melyet 1966–1969 között az újonnan emelt „irodaépület”-ébe rejtett el.

A Nemzeti Lovarda, a rádió szükségstúdiója és irodaépülete egy helyen három különböző épület, három korszak története. Mindegyik épületet meghatározták az adott érák követelte térszerkezeti szervező erők, determinálva az adott korszaknak megfelelő felhasználási

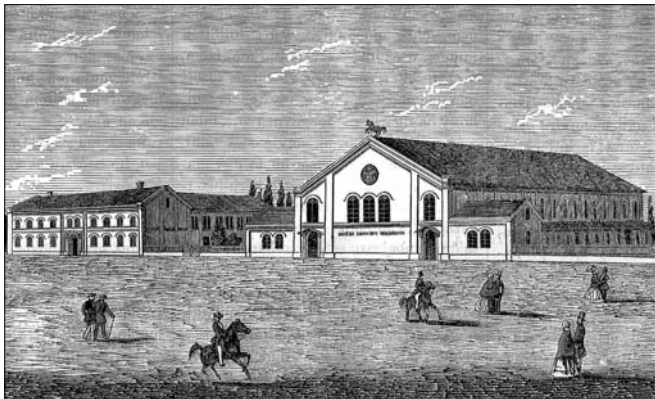
9 Váci Híradó 1. évf. 1. sz. 1889. 11. 24.

10 Váci Kalendárium az 1904. szökö évre. Szerk.: Tragor Ignác dr. Kiadja: a Váci Múzeum Egyesület.

funkciókat. Az épületek a szórakoztatást, a kulturális, az oktatási és a politikai célokat egyaránt kiszolgálták. Mindegyik épület szorosan kötődött a magyar történelemhez és a magyar rádiózáshoz.

A Nemzeti Lovarda ház helyéhez szükséges 2730 négyszögöles telkét 1857. április 16-án Prónay Albert¹ bárótól vásárolta meg a Nemzeti Lovardát Építendő Társaság 120 ezer pengőforintért. Az épülettervek elkészítésével gróf Szapáry Antal² elnök, Ybl Miklós³ építésszt bízta meg. Az építkezést 1857. június 26-án Diescher József⁴ építőmester vezetésével kezdték el és alig fél évvel később, 1858. január 7-én 14 órakor sor került az intézmény ünnepélyes megnyitására.⁵ Báró Wenckheim Béla,⁶ gróf Keglevich Béla⁷ és Beniczky Ferenc⁸ lovagoltak először az ünnepi megnyitón. A lovarda híres vendégei között volt pl. Eötvös Lóránd⁹ is, aki gyakran lovagolt itt Kevély nevű lován.

A tornacsarnok és a lovarda
(Két Garasos Újság 1858. október 24. 28.)

1 Prónay Albert, báró, tótprónai és blatniczai (1801. március 31.–Tóalmás, 1867. augusztus 14.), táblabíró, főispáni helytartó, az MTA igazgatósági tagja, evangélikus egyházkerületi felügyelő.

2 Szapáry Antal, muraszombati, széchyszigeti és szapári, gróf (Pozsony, Pozsony vm. 1802. augusztus 27.–Budapest, 1883. október 4.), tanácsos, főlovázmester, főrend, honvédeőrnagy, országgyűlési képviselő, főajtónálló mester.

3 Ybl Miklós, lovag (Székesfehérvár, Fejér vm. 1814. április 6.–Budapest, 1891. január 22.), építőmester, műépítész, a fővárosi bizottság tagja, a Fővárosi Közmunkák Tanácsa tagja, a M. Mérnök és Építészegylet elnöke, a *Pro Litteris et Artibus* érem tulajdonosa, a *Lipót-rend kiskeresztese*, a *Ferenc József-rend lovagkeresztese*; főrend. Magyar életrajzi lexikon. II. Főszerk.: *Kenyeres Ágnes*. Bp., Akadémiai Kiadó, 1969.

4 Diescher József (Pest, 1811. április 27.–Pest, 1874. szeptember 28.), építész és pesti városi képviselő. *Szendrei János–Szentiványi Gyula*: Magyar képzőművészek lexikona. 1. Budapest, 1915. 374.; Művészeti lexikon. Fel. szerk.: *Lajta Edit*. Bp., Akadémiai Kiadó, 1965. Lásd még: Vasárnapi Újság XXI. évf. 40. sz. 1874. október 4. 637.

5 *Pálfi Lajos*: A Nemzeti Lovarda Egylet 1858–1945 [Budapest], [1976]. Gépirat. FSZEK, jelzet: BQ 0910/382.

6 Wenckheim Béla, wenckheimi, báró (Pest, 1811. február 16.–Budapest, 1879. július 7.), főispán, belügyminiszter, király személye körüli miniszter, miniszterelnök, vadász. A halálzási adat forrása: Vasárnapi Újság 1879. júl. 13. Magyar életrajzi lexikon. II. Főszerk.: *Kenyeres Ágnes*. Bp., Akadémiai Kiadó, 1969.

7 Keglevich Béla, bazini, gróf (1833. március 10.–Budapest, 1896. november 14.), főispán, biztosítótársasági vezérigazgató. A halálzási adat forrása: Budapesti Hírlap 1896. nov. 15. *Gudenus János József*: A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája. Bp., 1990–1999.

8 Beniczky Ferenc, beniczi és micsinyei (Pest, 1833. január 6.–Budapest, 1905. május 14.), országgyűlési képviselő, vármegyei főispán, belügyminisztériumi államtitkár. A halálzási adat forrása: Budapesti Hírlap 1905. máj. 15. Új magyar életrajzi lexikon. Főszerk.: *Markó László*. Bp., Magyar Könyvklub. I. köt. A–Cs. 2001.

9 Eötvös Loránd vásárosnaményi, báró (Pest, 1848. július 27.–Budapest, 1919. április 8.), fizikus, főrend, egyetemi tanár, politikus, a francia *Becsületrend* lovagja. Új magyar életrajzi lexikon. Főszerk.: *Markó László*. Bp., Magyar Könyvklub.

Ybl Miklós multifunkcionális épületként építette a Nemzeti Lovardát, figyelembe véve, hogy a létesítménynek a „*Mágnásfertály*”-ban több különböző funkciót is el kell majd látnia.

A hosszúkas, téglalap alaprajzú épület nagy részét a lovaglócsarnok foglalta el, mely tömegében is kiemelkedett a hosszoldalaihoz simuló, az istállókat és a pisztolylövöldét tartalmazó keskeny és alacsony oldalszárnyak közül. A manézs utca felőli oldalát két szintre osztották: a felsőre szalon került, mely üvegezett árkádsorral nyílt a csarnokra; alatta a földszint öt hasonló nyílása volt a két bejárat között. Kényelmes istállójában 5 négyzetméter jutott egy lóra, és közel 300 ló befogadására volt alkalmas, az ablakok magasan épültek, hogy ne süssön a nap a paripák szemébe.

A lovarda, lövölde, vívó- és testgyakorló, valamint táncterem céljára épített épület a kulturális, oktatási és politikai rendezvényeket is kiszolgálta 90 esztendő fennállása során. A lovaglás népszerűsítése mellett itt rendezték az első országos agancs-, vadászfegyver- és vadászkiállítás is.¹⁰ A magyar sportágak professzionális művelési helyeként itt alapították meg 1875-ben a Magyar Atlétikai Clubot.¹¹ Esterházy Miksa gróf itt honosította meg az ökölvívást.¹² Az egyetem vívó- és tornatermei is itt találtak otthonra.

1875. március 15-én megnyílt a Nemzeti Lovarda emeleti terme a vívók és atléták részére. Hetente háromszor folyt vívás és tornázás.¹³ 1883. augusztus 18-án itt rendezték meg az első magyarországi hivatalos kerékpáros versenyt is.¹⁴

1888-ban Gerenday György¹⁵ MAC-alelnök javaslatot tett a két földszinti oldalszárny bővítésére, amely 9250 Ft-ba került. A javaslatot elfogadva az eredetileg földszintes épületet 1889-ben emeletre bővítették. A lovarda homlokzatait kettős ikerablakok tagolták, és szerény párkány koronázta romantikus stílusban. A hatalmas nyeregtető oromfalakban végződött, melyek közül a Pollack térre néző oromzat csúcsát eleven mozgású paripa bronzalakja díszítette Fernkorn Anton¹⁶ bécsi szobrász műterméből.

A lovarda belsejében mind a földszinten, mind az emeleten egy-egy nagy terem volt a manége felé öt nyílással, alul erkéllyel. A termeket hosszoldaluk mentén kisebb helyiségek kísérték.¹⁷ 1894-ben rendezték falai között az első nagyobb szabású vívómérfőzést a

10 Az első nyilvános trófeakiállítás 1871-ben a Nemzeti Lovardában rendezték meg, majd 1881-től, az Országos Magyar Vadászati Védegyelet megalakulásától 1914-ig évente sort kerítettek a hazánk területén elejtett különböző vadfajok „*agancs és agyar*” bemutatójára. Mindezt évről évre egyre fokozódó érdeklődés mellett, és egyre nagyobb számú trófea kiállításával valósították meg. Az 1885. évi budapesti országos kiállításon az erdészethez csatolva jelent meg a vadászat. Itt a trófeákon kívül a preparátormesterség jeles képviselői is bemutatták legszebb emlős- és madárpreparátumaikat, új színfolttal gazdagítva ezáltal az addigi hagyományos trófeabemutatókat. Az érdeklődők Coburg herceg gyűjteményéből vadászpuskákat is láthattak. *Kecskés Sándor* (szerk.): Az országos mezőgazdasági kiállítások és vásárok története 1881–1990. Budapest, 1996. 211.

11 Vadász- és Versenylap 19. évf. 14. sz. 1875. április 7. 103. Az athletikai club holnap tartja alakuló közgyűlését. 12 *Fülöp Éva–Kisné Cseh Julianna* (szerk.): Komárom-Esztergom Megyei Múzeumok Közleményei. 8. Tata, 2001; *Fatuska Benjámin*: Gróf Esterházy Miksa szerepe az atlétika magyarországi meghonosításában (a továbbiakban: *Fatuska*) 252.

13 *Fatuska* 252.

14 Budapesti Lexikon. Második kötet. L–Z. Második bővített, átdolgozott kiadás. Budapest, 1993. 185.

15 Gerenday György (Pest, 1855. február 5.–Budapest, 1922. január 2.), jogász, miniszteri tanácsos. *Gulyás Pál*: Magyar írók élete és munkái. Bp., Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1939–2002. A 7. kötetűltől sajtó alá rend.: *Viczián János*. Lásd még: *Berényi Zsuzsanna Ágnes*: Budapest és a szabadkőművesség. Bp., Szerző, 2005. Lásd még: Das geistige Ungarn. Biographisches Lexikon. Hrsg.: *Oscar von Krücken–Imre Parlagi*. Wien–Leipzig, W. Braumüller, 1918.

16 Fernkorn Anton Dominik (Erfurt, 1813. március 17.–Bécs, 1878. november 16.), szobrász, bronzöntő. Szentiványi Gyula adatgyűjtése az MTA Művészettörténeti Kutatóintézetének lexikon-gyűjtemény cédulakatalógusából. 5103–5104.

17 Budapesti Enciklopédia. 203.

Magyar Atlétikai Club szervezésében.¹⁸ 1897. április 4-én nemzetközi birkózómérkőzésről számoltak be a korabeli sportlapok. Memieh effendi török amatőr birkózó a MAC és az MTK birkózóival mérte össze tudását.¹⁹ 1897-ben bevezették a zenés lovaglóórákat. Közben falai között bemutatókat tartott a Pesti Torna Egylet és a Magyar Atlétikai Club, az emeleti ablakoknál dalárdák énekeltek.

Az emeleten táncterem volt, amelyet rendszeresen látogattak a magyar főúri arisztokrácia tagjai is. A politika szereplők is szívesen vették igénybe a lovarda helyiségeit. 1861. január 16-án Pest sz. kir. város közgyűlésén Rottenbiller Lipót főpolgármester indítványában felhívta a közgyűlés figyelmét a közelgő országgyűlésre. Az 1861. február 1-jén megtartott közgyűlésen a bizottság jelentésében a felsőház részére a Nemzeti Múzeum nagytermét, míg képviselőháznak a Nemzeti Lovarda épületét javasolta. Ez utóbbinak országgyűlési célokra történő átengedését a lovarda elnökének nyilatkozata alapján biztosítva látta. Ybl Miklós és Wagner János építészek a lovarda, ill. a Nemzeti Múzeum nagytermének átalakításához a szükséges terveket és költségvetéseket el is készítették.²⁰

1877-ben viharos népgyűlésről számoltak be a Nemzeti Lovardából a korabeli lapok a keleti kérdés ügyében. 1878-ban a corvinákat hazaszállító török küldöttség (vezetője: Mustafa Tahír bég) lelkes ünnepléséről tudósítottak a lapok.²¹ 1884-ben tiltott párbajról számolt be a képviselőház mentelmi bizottságának jelentése.²² A párviadalt „1886. évi november hó 11-én Budapesten, a régi lóverseny-téren, – tehát a megkereső királyi törvényszék területén, s ezt folytatólag a budapesti nemzeti lovarda helyiségeiben Ugron Gábor²³ országgyűlési képviselő és Bokros Elek²⁴ kolozsvári ügyvéd között, pisztoly- és kardpárbaj lett végrehajtva, mely alkalmalmmal a párviadal lefolyásánál Törs Kálmán, Ábrányi Kornél, Gromon Dezső és Keglevich István gróf országgyűlési képviselők mint segítők működtek közre.”

A lovarda igazgatói, Szathmáry Mihály,²⁵ Mecsery Jakab²⁶ megtartották, ápolták az épület sport és kulturális hagyományait. A századforduló után az intézmény forgalma jelentősen visszaesett, amit elsősorban a város fejlődéséből adódó kedvezőtlen elhelyezéssel, a lovaglótaktól való távolsággal magyaráztak. 1908-ban az egyesület közgyűlése a lovarda kitelepítése mellett döntött. A következő évtől kezdődőleg viszont nagymértékben megnőtt a látogatottság, aminek okát ugyanúgy a központi fekvésben látták, mint korábban a hanyatlását. Így a helyben maradás, sőt, a továbbfejlesztés alternatívája került előtérbe.

18 Sport-Világ 1894. 240.

19 Sport-Világ 1897. április 4. 9.

20 Tanulmányok Budapest múltjából. 15. 1963; *Pereháy Károly*: Régi pesti képviselőház. L'ancien édifice du Parlement hongrois a Pest. 489–510. Föv. Lt. 5884 sz. Közgy. jkv. 1861. febr. 1. Ybl Miklós építész, Wagner János építőmester, Pribék Béla városi főmérnök nyilatkozata szerint a lovarda átalakítási költsége 32 865 forintra rúg. Kútató száma: XI. 10/861. (Pest v. lt. Tan. ir.).

21 *Vikár Béla*: A szabadelvű párt története. Szász J.: Politikai Mo. 4. köt. 1914. 1–106.

22 Az 1884. évi szeptember hó 25-ére hirdetett Országgyűlés nyomtatványai. Képviselőház. Napló. XVI. Képviselőházi irományok, 1884. XXI. köt. 604–665. sz. Irományszámok 1884–648. 230–231.

23 Ugron Gábor, idősebb, ábrahámfalvi (Szombatfalva, Udvarhely vm., 1847. április 15.–Budapest, 1911. január 23.), köziró, országgyűlési képviselő. Révai új lexikona. Főszerk.: *Kollega Tarsoly István*. Szekszárd, Babits.

24 Bokros Elek (Kolozsvár, Kolozs vm. 1844.–Budapest, 1893. október 1.), kolozsvári ügyvéd, országgyűlési képviselő, polgármester. Új Országgyűlési Almanach 1887–1892. Szerk.: *Sturm Albert*. Bp., Ifjabb Nagel Ottó, 1888.

25 Szathmáry Mihály (Derekegyház, Csongrád vm. 1808. június. 30.–Budapest, 1880. november 20.), honvéd alezredes, lovardaigazgató, huszártiszt. Hódmezővásárhelyi életrajzi lexikon. Szerk.: *Köszegfalvi Ferenc–Borus Gábor*. Szeged, Bába Kiadó, 2002.

26 Mecsery Jakab, mecseri (Köszeg, 1831–Budapest 1908) honvédszázados; <http://mek.oszk.hu/11000/11021/11021.pdf>

1909. február 26-án gróf Andrássy Géza²⁷ lett a lovarda elnöke, a magyar olimpiai mozgalom megszervezője. 1910-ben a Nemzeti Lovarda lövöldei helyiségeket istállóvá alakították át. 1913-ban 27 saját lovat és 75 vendég lovat fogadott be. Ebből a világháborúba 22 lovat vittek el. 1915-ben a Nemzeti Lovarda évkönyvei megemlékeztek úrlovasukról, gróf Esterházy Pálról,²⁸ a szomszédos palota tulajdonosáról, aki a világháborúban veszítette életét.

1918. december 20-án rekvirálták a lovarda helyiségeit a Vas- és Fémmunkások Szakszervezete munkaközvetítő irodái részére.

1919. február 24-én a Vas- és Fémmunkások a Nemzeti Lovardában 5000 fős tömeggyűlést tartottak és ellenforradalmi cselekedetnek minősítették a kommunisták bántalmazását.²⁹

1919. április 2-án a budapesti szlovák dolgozók nagygyűlést tartottak a Nemzeti Lovardában. Sluka, Blatnický és Varecha felszólalásai után Jan Vrba terjesztette elő a határozati javaslatot, amelyben a szlovák proletárok üdvözölték a magyar és az orosz proletárdiktatúrát és elhatározták, hogy életük árán is diadalra juttatják a Szlovák Tanácsköztársaság ügyét.³⁰

1919. április 25-én a Nemzeti Lovardában nagyszámban összegyűlt budapesti munkanélküli előtt beszélt Kun Béla,³¹ Rabinovits József és Horti Emil. A nagygyűlés egyhangú határozatot hozott: minden egészséges munkanélküli köteles belépni a proletár hadseregbe.³²

1923–1924-ben Cs. Szabó Kálmán³³ igazgatása alatt a lovarda megújult, az oktatáson, a lótarason túl a lovassportok népszerűsítése is helyet kapott repertoárjában (díjugratás, díjlovaglás, jeu de barre, lovasünnepélyek, caroussellek, lovasmérkőzések).³⁴ A nagytermet újból tapétázták. Az istállókat újrapadlózták és 1 méter magas faburkolattal borították. A fedett lovarda földjét megújították, az ócska lámpák helyett 16 nagy ívlámpát szereltek fel darabonként 500-as égőkkel, lehetővé téve az esti lovaglásokat. A nyitott lovardát teljesen új korlátokkal és virágos körülfutó szegéllyel vették körül. A lóállományt lecserélték.

1924. február 29-én 18 lovasegyesület itt alakította meg a Magyar Lovassport Egyesületek Országos Szövetségét.³⁵ 1924 márciusától a Lovik Károly és Massányi Ernő dr. szerkesztésében megjelent *Szent György* című képes sportfolyóirat szerkesztőségének is az otthona lett. 1924 decemberében rendezték meg a világháború utáni első nagyszabású lovasünnepélyt.

27 Andrássy Géza Gyula, csíkszentkirályi és krasznahorkai, gróf (Pest, 1856. július 22.–Budapest, 1938. augusztus 29.), főrend, valóságos belső titkos tanácsos, az MTA tagja, császári és királyi kamarás, felsőházi tag, festőművész, huszárezredes, lótenyésztő, országgyűlési képviselő, vasgyáros. Új magyar életrajzi lexikon. Főszerk.: Markó László. Bp., Magyar Könyvklub. I. köt. A–Cs. 2001.

28 Esterházy Pál, galánthai, gróf (Pápa, 1883. július 28.–Dziewietniki, Galícia, 1915. június 26.), főrend, császári és királyi kamarás, Nagyküküllő vm. főispánja, huszár főhadnagy; <https://opac.nevter.pim.hu/record/-/record/display/manifestation/PIM53064/d1c93f0b-79b8-43fe-b8a3-a350e62777ec/solr/0/24/0/1/authorOrder/asc>; A letöltés ideje: 2017. november 16.

29 Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához. 2. köt. 1954. 108–109. Lásd még: Vörös Újság 1919. március 4. 2.

30 *Tolnai György* (szerk.): A Tanácsköztársaság Budapestje a korabeli lapok tükrében. Bibliográfia. Budapest, 1969. 165. III. A nemzetközi és a nemzetiségi mozgalmak, a külföldi pártsekcik és a nemzetközi ezredek tevékenysége. 242.

31 Kun Béla (Lele, 1886. február 20.–Moszkva, 1938. augusztus ?) újságíró, kommunista politikus, külügyi és hadügyi népbiztos minőségben a Magyar Tanácsköztársaság tényleges vezetője.

32 *Tolnai György* (szerk.): A Tanácsköztársaság Budapestje a korabeli lapok tükrében. Bibliográfia. Budapest, 1969. II. A Vörös Hadsereg és a Vörös Őrség. A Tanácsköztársaság hadieseményei. 144.

33 Cs. Szabó Kálmán, csekefalvi (Székelyudvarhely, 1878. május 18.–1952. február 28.), író, a *Nimród* vadászújság laptulajdonosa, lovardaigazgató. Születési és halálozási források: Cs. Szabó László: Így történt... Egy hosszú élet rövid története. Budapest, 1949. Kézirat. 17. MTVA Központi Irattára, Salamon István dr. gyűjteménye. Életrajzi adat: <http://www.kortaronline.hu/2005/05/tevhitek-es-legendak-cs-szabo-laszlorol/6762>

34 *Bossányi-Havas-Markovich*: A magyar lósport története. Budapest, 1942.

35 *Pluhár István*: Magyarországi sportegyesületek története. Benne Ikkervári Katalin 165–179.

Ettől kezdve 1932-ig az évente megrendezett, gróf Andrássy Gézaról elnevezett, Vérmező-ről induló 30 km-es tereplovaglás szervező központja volt.³⁶

1926 márciusában a lovarda igazgatója, Cs. Szabó Kálmán a szomszédban működő Magyar Film Iroda Rt. Filmhíradóját is bevonta a magyar lovasport népszerűsítésébe.³⁷ A fennmaradt kópiák szerint a Filmhíradó beszámolt az 1927 áprilisában³⁸ a Nemzeti Lovarda külső kifutóján Mária Terézia korabeli jelmezben rendezett lovasjátékokról. 1928 februárjában³⁹ jelmezes lovas ünnepet közvetített. 1930 februárjában⁴⁰ magyar díszruhás lovaskarusszéről számolt be. A magyar olimpiai lovascsapat egyik felkészítő helye volt.

A politika a '30-as években ismét igénybe vette az épületet. 1935 márciusában választási nagygyűlés céljából 10 000 fős tömeget fogadott be.⁴¹ 1935. október 10-én itt tartotta első ülését a Nemzeti Egység Pártja országos tanácsa.⁴² 1940 decemberében és 1942. április 20-án a Magyar Élet Pártja újabb tanácsuléseire került sor.⁴³

1935-ben ismét budapesti nemzetközi lovasmérkőzés színhelye. 1937 márciusától már belső felvételeket is láthatunk a Filmhíradókban a Nemzeti Lovarda tavaszi bemutatójáról.⁴⁴ 1938 februárjában Gutierre olasz főhadnagy Ossopo nevű lovával 2,44 méteres ugratási világrekordot állított fel a lovarda falai között.⁴⁵ a Magyar Világhíradó az örkényi honvéd spanyol lovasiskola bemutatóját közvetítette innen. 1940 januárjában⁴⁶ a testőrség spanyol lovasiskolájának készülődését mutatta be a Nemzeti Lovarda ünnepélyére. 1940 márciusában⁴⁷ újabb lovasünnepély következett.

A lovarda továbbra is otthont adott más sportoknak is. 1932 decemberében nemzetközi asztalitenisz-mérkőzést játszottak falai között. A magyar csapat 18:11-re győzött Csehszlovákia ellen, míg egyéniben a csehszlovák Swoboda diadalmaskodott.⁴⁸ 1941 januárjában⁴⁹

36 1925. április Magyar Híradó 62. „Gróf Andrássy Géza tereplovaglás” a Vérmezőn; <http://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=8245>; A letöltés ideje: 2016. június 30. Lásd még: 1927. május Magyar Híradó 168. A Nemzeti Lovarda gróf Andrássy Géza tereplovaglása; <http://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=8674>; A letöltés ideje: 2016. június 30. 1931. április Magyar Híradó 375. Gróf Andrássy Géza tereplovaglás; <http://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=9597>; A letöltés ideje: 2016. június 30.

37 1926. március Magyar Híradó 108. Lovasmérkőzés a Nemzeti Lovardában. Nincs képanyag; <http://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=8431>; A letöltés ideje: 2016. június 30.

38 1927. április Magyar Híradó 165. A Nemzeti Lovarda lovasjátéka Mária Terézia korabeli jelmezben.

39 1928. február Magyar Híradó 209. Jelmezes lovas ünnep a Nemzeti Lovardában; <http://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=8842>; A letöltés ideje: 2016. június 30.

40 1930. február Magyar Híradó 316. Magyar díszruhás lovas karusszal a Nemzeti Lovardában; <http://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=9351>; A letöltés ideje: 2016. június 30.

41 Magyar Országos Tudósító XVII. évf. 67. sz. Tizenkettedik kiadás. 1935. március 22.

42 Hazánkból s a nagyvilágból. Szombattól – szombatig. Gömbös Gyula miniszterelnök vasárnap a budapesti Nemzeti Lovardában 10.000 főnyi közönség előtt mondotta el egyetlen fővárosi választóbeszédét. Pápai Hírlap XXXII. évf. 1935. március 30. 13. 4. sz. Lásd még: Hazánkból s a nagyvilágból. Szombattól – szombatig. Az Országos Tanács október hó 10-én Budapesten a Nemzeti Lovardában tartja első ülését. Pápai Hírlap XXXII. évf. 38. sz. 1935. szeptember 21. 5.

43 A Magyar Élet Pártja hétfőn tartotta a budapesti Nemzeti Lovardában országos érdeklődéssel várt nagytanács ülését. Magyar Országos Tudósító XXIV. évf. 105. sz. Hatodik Kiadás, MÉP Országos Tanácsa 1942. április 20.

44 1937. március Magyar Világhíradó 680. A Nemzeti Lovarda tavaszi bemutatója; <http://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=2214>; A letöltés ideje: 2016. június 30.

45 1938. február Magyar Világhíradó 730. Az örkényi honvéd spanyol lovasiskola bemutatója a Nemzeti Lovardában; <http://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=2682>. Lásd még: Rádióélet.

46 1940. január Magyar Világhíradó 831. A testőrség spanyol lovasiskolájának készülődése a Nemzeti Lovarda ünnepélyére; <http://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=3638>; A letöltés ideje: 2016. június 30.

47 1940. március Magyar Világhíradó 838. Lovas ünnepély; <http://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=3703>; A letöltés ideje: 2016. június 30.

48 18:11-re győzött a magyar asztalitenisz csapat Csehszlovákia ellen. Nemzeti Sport 1932. december 9. 9. Lásd még: Swoboda nyerte a budapesti asztaliteniszversenyt. Nemzeti Sport 1932. december 11. 7.

49 1941. január Magyar Világhíradó 880. Morejon ökölvívóest; <http://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=4063>

ökölvívóestet közvetített innen a Filmhíradó. A Magyarországon tartózkodó Morejon kubai ökölvívó a Nemzeti Lovardában megtartott ökölvívóesten a magyar Csiszár Imrével mérkőzött. A néger bokszoló legyőzte magyar ellenfelét.

Cs. Szabó Kálmán lovardaigazgató a szomszédos Magyar Rádió és Telefonhíradóval is jó kapcsolatokat ápolt. Rendszeresen adott elő a stúdióban népszerűsítve a magyar lovaglósportokat. 1942-ben örömmel segítette ki a Rádiót szorult helyzetéből, amikor a stúdió átépítése miatt helyhiánnyal küzdött. A lovarda szalonját ekkor stúdió céljaira adta kölcsön a Magyar Rádió és Telefonhíradó Rt. igazgatóságának. A korabeli rádiós szaklap, a *Rádióélet* megállapította, hogy ez „a szalon nemcsak cigányzenekarok, hanem nagyobb zenekarok befogadására is alkalmas és igen megfelelő az akusztikája is. Történelmi festmények, híres úrlovasok, portréi tekintettek le a muzsikáló zenekarokra. Közvetlen vonal kötötte össze a Nemzeti Lovarda szalonjában felállított mikrofont a stúdió erősítőjével és a terem alkalmasságára mi sem volt jellemzőbb, mint az, hogy bár hetek óta közvetített innen a rádió cigányzenét és zenekari műsorokat, ezt egyetlen hallgató sem vette észre”.⁵⁰

A II. világháborús harcokban az épület súlyosan megrongálódott. A Filmhíradók⁵¹ és a Magyar Távirati Iroda archívumában található felvételek szerint az épület 1949 tavaszáig romokban hevert, de létezett. A tulajdonosa az Országos Széchényi Könyvtár volt. 1946-tól a tulajdonosváltást követően a köztársasági palota tulajdonosa, a köztársasági elnöki

Deák-Bárdos György kórust vezényel a Nemzeti Lovarda dísztermében 1943-ban (Fortepan, adományozó: Lissák Tivadar)

50 Hogyan lett a lovarda szalonjából stúdió? *Rádióélet* XIV. évf. 1. sz. 1942. január 2. 7.

51 1948. augusztus UMFÍ Magyar Filmhíradó 22. Átalakult a kormány; <http://filmhíradokonline.hu/watch.php?id=6832> A letöltés ideje: 2016. június 30. Lásd még: MTVA MTI fotótár Izrael követének fogadása, Nemzeti Lovarda, FMAFI 19497127027.

hivatal bontatni szerette volna az épületet. A Műemlékek Országos Bizottsága ellenben mindent megtett a megmentéséért, erről tanúskodnak a Forster Központ Tervtárában fennmaradt tervrajzok.⁵² A terveket Szivessy Tibor⁵³ építész készítette. Az épület azonban politikai döntés alapján 1949 tavaszán elbontásra került. A lovarda téglából a Magyar Rádió garázsait építették fel. Helyén pedig egy kis raktárépület maradt. A Nemzeti Lovarda épületéből ma már csak az ágaskodó ló szobor maradt meg, amely Tata–Dióspusztán került felállításra a Bábolna Nemzeti Ménesbirtokon.⁵⁴

Az 1952–1953-as évek hidegháborús légkörében a politika komolyan számolt a harmadik világháború kitorésével. A háborús készülődést bizonyítja az is, hogy 1952 nyarán éjjel-nappali munkával, erőltetett ütemben folyt egy két emelet magas vasbeton bunker építése a Pollack Mihály téren (akkor Puskin utca), a Nemzeti Lovarda helyén. Az épület elsődleges feladata: az országot ért háborús támadás esetén az adásmenet folyamatos biztosítása. Az építető a Minisztertanács felügyelete mellett a Magyar Rádióhivatal volt. Az épület szakmai kivitelezését az Építésügyi Minisztérium szakmai felügyelete alatt álló 44/1. Építőipari Vállalat végezte. Az építkezés költségeinek 1952. évi összege: 213 694,69 Ft és az 1953. évi összege: 218 463,37 Ft, az összes költség: 432 158 06 Ft volt.⁵⁵

Az épület homlokzatát a Nemzeti Múzeum klasszicista stílusához alakították. Egy 1952-es felvételen jól látható a bunker épülete, mely elé egy vele azonos magasságú fát ültettek, hogy az avatatlan szemek előtt kellően takarva legyen.⁵⁶

A bunker falainak vastagsága meghaladta a 3 méteres vastagságot. Az épületben szintenként két szükségstúdiót alakítottak ki. A második emeleten alakították ki a bunker telefonközpontját, amelyen keresztül a Rádió összes stúdiójával és adójával közvetlen kapcsolatot tudott létesíteni. Az épület fedettségéből kifolyóan a telefonközpont alkalmas volt a telefonlehallgatások zavartalan lebonyolítására. A kijárat mellett egy 110 cm magas menekülőfolyosót is kialakítottak, amelynek végpontját ma a Pollack Mihály téri rádióskertben egy csatornafedő takarja el az avatatlan szemek előtt.

A bunker szükségstúdiói alkalmasnak bizonyultak a mentési tervek szerint az alapfunkciói mellett a Magyar Rádió területén lévő muzeális értékek, lemezgyűjtemények, kotta-

*A bunkerépület és az Esterházy-palota
1956-ban (Schweizer Radio Zeitung
1956. november 24. 1.)*

52 Forster Központ Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Tervtára.

53 Szivessy Tibor (Szeged, Csongrád vm., 1884. szeptember 29.–Budapest 1963. november 22.), építész. Új magyar életrajzi lexikon. Főszerk.: Markó László. Bp., Magyar Könyvklub. VI. köt. Sz–Zs. 2007.

54 1947-ben a szobor Tata–Dióspusztára került a Bábolna Nemzeti Ménesbirtokra; <http://www.kozterkep.hu/~8961/>; A letöltés ideje: 2013. június 2.

55 MTVA Központi Irattár. Magyar Rádió Hivatal TÜK iratok, Légó 1952. dosszié. Az MTVA Központi Irattára 2016 decemberében átadta megőrzésre a Magyar Rádió korábbi intézményeinek ügyviteli dokumentumait a Magyar Nemzeti Levéltár Magyar Országos Levéltárának.

56 Heckenest Gábor: A stúdiók világa.

gyűjtemények befogadására is. A feladatot Hartai László⁵⁷ elnökhelyettes levele szerint Ballagi Károlynak,⁵⁸ Schusztter Vilmosnak⁵⁹ és Hegedűs Dániel⁶⁰ légoltalmi törzsparancsnoknak kellett volna végrehajtani.⁶¹ Ez azonban nem történt meg az épületben folyó védett állambiztonsági tevékenység miatt.

1956. október 23-án az eseményekben az épület nem játszott szerepet. A forradalmárok nem tudták, hogy a bunker épülete rádióstúdiókat rejt.

1957-től 1984-ig a bunker stúdióit a Magyar Rádió Műszaki Igazgatósága folyamatosan karbantartotta a fennmaradt műszaki napló tanúsága szerint.⁶² A stúdiók éles használatára szerencsére soha nem került sor. A stúdiók próbaadásait, Horváth Lajos⁶³ rádióbemondó visszaemlékezése szerint 1957-től 1991-ig minden évben március 15-én és október 23-án végezték egy technikus segítségével. A próbaadások alkalmával ellenőrizték a stúdió műszaki állapotát és orosz és magyar nyelven híreket olvastak fel.

1957-től a Magyar Rádió nevét Magyar Rádió és Televízióra változtatta. A Magyar Rádió és Televízióknak nem csak a stúdiókat illetően kellett állandó helyhiánnyal küzdenie, hanem az irodahelyiségeknek is mindig szűkében volt. Ezt a szűkös állapotot volt hivatva feloldani a Pollack Mihály térre néző úgynevezett 5 emelet magas vasbeton „irodaépület” Nánási Sándor⁶⁴ és Szende László⁶⁵ tervei alapján. A 3 méter vastag falakkal épült atombun-

57 Hartai László (Kiskomárom, 1925. május 15.–Budapest, 1987. augusztus 16.). A Magyar Rádió Hivatal al-elnöke, elnök, 1953. február 3.–1954. augusztus 16. között. *Sávoly Tamás: A Magyar Rádió vezetőinek (elnök, vezérigazgató, kormánybiztos, ügyvezető alelnök) biográfiái. 1925–2015. Kézirat a szerzőnél.*

58 Ballagi Károly (Budapest, 1911. március.03.–) rádiótechnikus, osztályvezető, 1930-tól a Székesfehérvári Rádióállomásra került mint rádiótechnikus. 1932-től a Magyar Rádió Erősítőjében dolgozott tovább. A II. világháború után részt vett a Rádió elektroakusztikai berendezéseinek újjáépítésében, illetve később azok fejlesztésében, bővítésében. 1949-ben *Élmunkás* kítüntetésben részesült. 1950 novemberéig üzemtechnikusként dolgozott. 1950. november 1-jén a Rádió vezetősége megbízta a Rádió Műszaki Osztályának vezetésével, osztályvezetői minőségben. 1951-ben háromnapos pártiskolát végzett. 1953-ban a *Szocialista Munkáért* érdemérmet kapta meg. 1956. november 5-én telefonon megszélte a Rádió Műszaki Főosztályának akkori vezetőjével, hogy újból az Országházból indítják meg a Magyar Rádió adásait, amely abban az időben a szolnoki stúdióból történt. Az Országházba a lakására küldött szovjet katonai páncélos gépkocsival érkezett. Ott a műszaki problémákat Gács Lászlóval, Tardos Andrásval és Szendrő Lászlóval beszélte meg. Szendrő a Rádió Idegennyelvű Főosztályának volt a vezetője. Megfelelő műszaki előkészítés után november 6-án reggeltől újból az Országházból adta a Rádió a műsorát, a fent nevezettek irányításával. A műsor műszaki lebonyolítását november 10-éig egymaga végezte.

59 Schusztter Vilmos (Veresmart, 1908. március 8.–) villanyszerelő, világosító, raktárvezető, 1945 után került a Magyar Központi Híradó Rt.-hez, a Magyar Rádió elődjéhez mint villanyszerelő. 1956. október 30-án a Magyar Rádió dolgozói beválasztották a Rádió Forradalmi Munkástanácsába. 1957-től a Magyar Rádió és Televízió fővilágosítója. *Sávoly Tamás: A Magyar Rádió Forradalmi Munkástanács tagjainak biográfiai adatai 2015. Kézirat. MTVA Központi Irattár '56-os gyűjtemény. 2016 decemberében átadva a Magyar Nemzeti Levéltár Magyar Országos Levéltárának.*

60 Hegedűs Dániel László (Pécs, 1914. január 3.–Budapest, 1985. szeptember 12.), mozdonyvezető, cipész, majd újságíró, költő, tudósító, 1949 júniusától a Magyar Rádió Rövidhullámú Osztályánál a szerb szekció újságírója, 1956. október 30-án a Magyar Rádió dolgozói beválasztották a Magyar Rádió Forradalmi Munkástanácsába, majd a forradalom leverése után részt vett a rádióban az MSZMP megszervezésében. 1957. május 19-től a Magyar Rádió varsói munkatársa és a Magyar Távirati Iroda varsói tudósítója. *Sávoly Tamás: A Magyar Rádió Forradalmi Munkástanács tagjainak biográfiai adatai. Kézirat. 2015. MTVA Központi Irattár '56-os gyűjtemény 2016 decemberében átadva a Magyar Nemzeti Levéltár Magyar Országos Levéltárának.*

61 II. Légoltalmi anyagok 1953. MTVA Központi Irattár. Magyar Rádió Hivatal TÜK iratok.

62 MTVA Központi Irattára Műszaki napló 1978–1984. 202.

63 Horváth Lajos (Újpest, 1933. június 29.–2008. április 4.), 1952-től a Magyar Rádió bemondója. Elhunyt Horváth Lajos rádióbemondó. Magyar Nemzet 2008. április 4.; <https://mno.hu/belfold/elhunyt-horvath-lajos-radiobemondo-381981>

64 Nánási Sándor (Kiskunfélegyháza, 1907. június 18.–Budapest, 1982. december), építész.

65 Szende László (Szombathely, 1895. november 1.–Budapest, 1974. május 1.), építész-mérnök. A budapesti műegyetemen 1920-ban építész-mérnöki oklevelet szerzett. 1926–1944 között magánmérnökként iskolák tervezésében vett részt. A Dunántúlon több lakóház tervét készítette el, amelyek közül többet a *Tér és Forma* című lap közzölte. A II. világháború után 1949-ig Budapest újjáépítésében vett részt. 1949-től különböző tervezőintézetekben

ker-stúdió épületének lebontása gyakorlatilag lehetetlen vagy hosszú évekig tartó munka lett volna. Felrobbantani nem lehetett, mert a szomszéd épületek előbb dőltek volna össze, minthogy benne bármi kár keletkezett volna. Így nem volt más választás, mint hogy az 1966–1969 között épített, a Pollack Mihály térre néző irodaépületbe egyszerűen „beépítették” a szükségstúdió épületét.⁶⁶ Az irodaépületben – nevének megfelelően – elsősorban irodák létesültek, többek között ide költözött át a Magyar Rádió és Televízió elnöksége. A szükségstúdiók klasszicista külső díszítését felváltotta a márványtakarás. A bunker tér felőli márvány homlokzatára 1970-ben Somogyi József⁶⁷ szobrászművész *Szárnyas Niké* című fém domborművét helyezték, amely a hangok szabadságát szimbolizálja.

A bunkert beépítése után továbbra is készenlétben tartották. A szükségstúdiók önálló telefonközpontja lehetőséget kínált az Állambiztonsági Hivatal részére, hogy észrevétlenül lehallgathassák rádiós dolgozók telefonbeszélgetéseit. A bunker kisközpont vonalai, mind a Rádió nagy központjába, mind az úgynevezett vonalfelügyeletre (Józsefváros központ) befutottak. Ezeken a helyeken az átmenő vonalak azonnali lehallgatása megteremthető volt anélkül, hogy a kábelvégek rendezőjére rá kellett volna csatlakozni. A kis központ kezelője a bunkerben belül található és hozzá csatlakozó telefonkészülékeket a kezelőpulton keresztül le tudta hallgatni. Erről feljegyzéseket, jelentést is tudott írni. A beszélgető felek annyit érzékelhettek, hogy a hangerő kismértékben csökkent a lehallgatás alatt. A Magyar Rádióban történt állambiztonsági lehallgatásokról tanúskodnak az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában található lehallgatási jelentések, a '60-as évekből az „*Ellenállók*”⁶⁸ dossziéjában Huzella Elek⁶⁹ és Gaál István,⁷⁰ a '70-es évekből Paulinyi Zoltán⁷¹ újságíró telefonbeszélgetéseiről.⁷²

.....
(MATI, VÁTI, Városépítő Tervező Intézet, ÁÉTI [Általános Épülettervező Iroda]) dolgozott. Nagyobb munkái: a Magyar Rádió Szentkirály utcai stúdióépületének és a Pollack Mihály téri irodaépületének (társ szerzővel) terve.

66 Heckenast Gábor–Horváth Gyula: A stúdiók világa. A Rádióstúdió műszaki története 1925–1993. Budapest, [1994]. 64–65.

67 Somogyi József (Félszerfalva, 1916. június 9.–Budapest, 1993. január 2.), szobrász, művészpédagógus. Eredetileg jogásznak készült. 1935–1936-ban Aba-Novák Vilmos magániskolájában, 1936-tól a budapesti Képzőművészeti Főiskolán Réti István, Kontuly Béla és Kisfaludi Strobl Zsigmond tanítványa, 1941-ben szerzett oklevelet. 1940-től állított ki, de igazán ismertté 1945 után vált. 1945–1963-ban a budapesti Képző- és Iparművészeti Gimnázium, 1963-tól haláláig a Képzőművészeti Főiskola tanára, 1974–1987-ben az intézmény rektora volt. ÜMÉL 1223.

68 Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) O 11803/6, O 11803/20, Ellenállók dosszié.

69 Huzella Elek (Budapest, 1915. augusztus 15.–Budapest, 1971. december 15.), zeneszerző, zenetörténész, 1956. szeptember 6-tól a Magyar Rádió Zenei Osztályának rovatvezetője, 1956. október 30-án a Magyar Rádió dolgozói bevásárolták a Magyar Rádió Forradalmi Munkástanácsába. A rádió állományából 1957. június 15-én kilépett. *Sávoly Tamás*: A Magyar Rádió Forradalmi Munkástanács tagjainak biográfiai adatai. Kézirat. MTVA Központi Irattár '56-os gyűjtemény. 2016. decemberében átadva a Magyar Nemzeti Levéltár Magyar Országos Levéltárának.

70 Gaál István (Salgótarján, 1933. augusztus 25.–Budapest, 2007. szeptember 25.), *Kossuth- és Balázs Béla-díjas* magyar filmrendező, fényképész, operatőr.

71 Paulinyi Zoltán, Dr. (Budapest, 1924. október 8.–), felelős szerkesztő. Szülei: Paulinyi Oszkár, dr. főlevéltáros és Müller Margarétha. Az MTA *Actai* részére rendszeresen dolgozott mint fordító és német nyelvű lektor. 1960-ban a Magyar Újságírók Szövetségének a tagja lett. 1962 tavaszán az UNESCO szakértője. 1963-ban belépett az MSZMP-be. 1964. február 1-jén kezdte meg munkáját a Magyar Rádió és Televízió Rövidhullámú Osztályán a német szekcióban mint újságíró, majd 1964. augusztus 1-jétől a Külföldi Adások Főszerkesztősége a német szekcióban újságíró munkakörben alkalmazta. 1966. december 1-től ezzel párhuzamosan a Lapkiadó Vállalat, a *Budapester Rundschau* szerkesztősége foglalkoztatta olvasószerkesztői munkakörben.

72 ÁBTL O–15492/2 Dr. Paulinyi Zoltán „Párkányi”, O–15492/3 Dr. Paulinyi Zoltán „Párkányi”. A Külügyminisztérium engedélye nélkül tudósításokat, riportokat készített a kölni rádió számára (többek között az 1968-as cseh szlovák menekültekkel, emigránsokkal is). Emiatt és egyes nyugatnémet újságírókhoz, személyekhez fűződő kapcsolatai miatt – kémgyanús tevékenység címén – operatív megfigyelés és feldolgozás alá vonták.

A '90-es években az atombunker stúdióiba a Magyar Rádió Dokumentációs Igazgatósága, később Archívuma által összegyűjtött történeti iratgyűjteményeiket helyezték el. Ide kerültek a Telephírmondó, az MTI és társvállalatai (Magyar Távirati Iroda, Magyar Telephírmondó Rt., Magyar Hirdető Iroda, Magyar Film Iroda Rt., Magyar Országos Tudósító Rt., Órakoápon, Magyar Gazdasági Bank Rt), a Magyar Központi Híradó Rt., a Magyar Rádióhivatal, a Magyar Rádió és Televízió ügyviteli dokumentumai, a rádiós kollégák hagyatékai és a rádióműsorokban elhangzott hírek szöveágykönyvei az 1939–2007 közötti időszakból. 2016 decemberében az MTVA Archívuma a hírek kivételével minden korábbi elődszervezet iratanyagát átadta a Magyar Nemzeti Levéltár Magyar Országos Levéltárának megórzésre.⁷³

A Magyar Rádió irattárának történeti dokumentumai a bunkerépületben 2014-ben (Sávoly Tamás felvétele)

letben alakították ki a Magyar Rádió második főbejárátát, az aula mellett a Magyar Rádió második büféjét, amely a Pagodához hasonlóan segítette a műsorkészítőket és adminisztratív munkatársakat, inspirációs és rekreációs helyként. Az aula később a közönségszolgálat egyik fogadóhelye lett.

A Nánási Sándor és Szende László tervei alapján 1966–1969 között épült 5 emeletes, vasbetonvázás modern irodaépületben – nevének megfelelően – elsősorban irodák létesültek.

A két hosszanti épületszárnyat (az A és B szárnyat) közös lépcsőház köti össze. A B szárnyban néhány műszaki részleg is helyet kapott, így a külső közvetítésekkel foglalkozó csoportok is, ezek között az URH-rádiótelefonokat és kis teljesítményű sztereó közvetítőadókat kezelő URH-csoport. Az URH riportbejátszások céljára a B szárny tetejére egy acél antennatornyot is felállítottak, amely az URH-antennákat tartja. Ezeken az antennákon át közvetlenül, vagy a Mátyás-templom tornyába telepített relé adón át gyakorlatilag a város bármely pontjáról URH-rádiótelefon-kapcsolat létesíthető a helyszín és a Rádió között.

Az épület elkészülte után ide költözött a Magyar Rádió és Televízió elnöksége, az elnöki titkárság, a Jogi Osztály, a Személyzeti és Oktatási Osztály, a Külügyi Osztály, a Műsorigazgatóság, a Gyermeá és Ifjúsági Főosztály, az Irodalmi Osztály, a Rádiószínház, a Rádiókabaré, a Szórakoztató és Sport Főosztály, a Gazdasági Igazgatóság, a Bér- és Munkaügyi Osztály, a Pénzügyi Osztály és az orvosi rendelő.

1993 után a szakmai alapon szervezett osztályok vesztettek jelentőségükből. A Műsor-igazgatóság kultúrformáló igazgatóságát átalakították. Létrejöttek a konform adók: a Kossuth, a Petőfi és a Bartók rádiók. A különféle műsorkészítő főosztályokat és osztályokat ide tagozták be. Az épületben alakították ki a Magyar Rádió második főbejárátát, az aula mellett a Magyar Rádió második büféjét, amely a Pagodához hasonlóan segítette a műsorkészítőket és adminisztratív munkatársakat, inspirációs és rekreációs helyként. Az aula később a közönségszolgálat egyik fogadóhelye lett.

.....
Mindkét esetben a lehallgatást rögzítő egyik helyszín a bunker épülete volt. A fenti dosszié Paulinyi Zoltán 1972. február–júliusi lehallgatott telefonbeszélgetéseinek dokumentumait tartalmazza.

⁷³ *Heckenasá Gábor–Horváth Gyula: A stúdiók világa. A Rádióstudió műszaki története 1925–1993. Budapest, [1994]. 64–65.*

A Magyar Rádió központi irodaépülete 2010-ben (Neubauer Rudolf felvétele)

Az épület aulájában rendezte Szabó Miklós a Rádiómúzeum első nyilvános, nem hivatalos kiállítását az összegyűjtött technikai eszközökből.⁷⁴ Később Megyeri Erzsébet a Petőfi adó főszerkesztőség munkatársa megalapította az Ég Galériát a II. emeleti B szárnyban, ahol a rádió dolgozói saját képzőművészeti és történelmi gyűjteményeiket állíthatták ki 2007-ig. Az épületben dolgozó ifjúsági és irodalmi munkatársak itt alkotva számos nemzetközi díjat szereztek.

Az épületet az MTVA fokozatosan kiürítette, 2017-től zárva tartja. Az üres épület a bunkerrel együtt várja, hogy új tulajdonosa birtokba vegye és megfelelő feladatokat kaphasson.

A Magyar Rádió irodaépülete nem illik a városképbe. Ezt akkor építői is tudták, mégis megépítették. A klasszicista bunkert azonban beleillesztették a Nemzeti Múzeum miliőjébe. A Magyar Rádió szükségstúdióinak várostörténelmi értéke nagy. A hidegháború mementója. Kevés ország van, amely a város központjában, szívében ilyen emblemikus épülettel rendelkezik. Az emléktáblák a falán eddig megvédték. A benne található stúdiók előadókká alakulhatnak. Falain a *Szárnyas Nikével* és emléktábláival a Pázmány Péter Katolikus Egyetem egyik fontos épületévé válhatna, megtartva, eredeti falsíkjainak helyreállításával emléket állítva egy szomorú korszaknak. A bunker megtartásával a tér az Ybl által megálmodott utcaképhez leginkább hasonlíthatna. Az irodaépület bontása után a bunker és a Károlyi-palota közti üres tér a Pázmány Péter Katolikus Egyetem agorájává válhatna, a helyi lakók felé is megnyitva a teret.

Sávoly Tamás

74 Rádiómúzeum a kirakatban a Pollack Mihály téri épület bejáratánál. Rádió és Televízió Újság 1981. december 31.–1982. január 7. 4.